

Yüksek Öğrenimin Özelleştirilmesi

Alpaslan IŞIKLI^(*)

12 Eylül'ün amaçladığı, yeni-liberal ideoloji temelinde gerçekleştirilen yeniden yapılanma (veya Tansu hanımın deyişiyle "*son sosyalist devletin yıkılması*") sürecinde, YÖK'ün ve onunla başlayan yüksek öğrenimin özelleştirilmesi yolundaki adımların çok önemli bir yeri vardır.

Bu uygulamalar çerçevesinde görülmektedir ki, YÖK'ün ve yüksek öğrenimin özelleştirilmesinin kabul edilebilirliği açısından başlangıçta ne söylenmişse, bunların hemen hepsiyle ters yönde bir durum ortaya çıkmıştır.

Özel Üniversitelerden Ne Beklendi?

Ülkemizde bilimin ve yüksek öğrenim kurumlarının belli bazı büyük kentlerde yoğunlaşması eleştirilmiş ve bu alanda ülke çapında dengeli bir dağılımın sağlanmasını mümkün kılacak bir merkezi otorite gereksinimini karşılamak üzere, YÖK'ün gerekliliği savunulmuştur. Oysa, 1980 sonrası dönemde, YÖK'ün ayrılmaz bir parçası olarak kurulan vakıf üniversitesi adı altındaki özel üniversitelerin yerden mantar biter gibi çoğalması sonucunda, üç büyük kentteki yığılma anormal ölçülerde yoğunlaşmıştır. Üç büyük kentimizin merkezlerinde kurulmuş bulunan özel vakıf üniversitelerinin sayısı 22'ye ulaşmış bulunmaktadır. Üç büyük kentin dışında bir tek Mersin'de özel vakıf üniversitesi vardır. Akademik yaşamın, üç büyük kentin merkezlerinin dışına yaygınlaştırılması, yetersizliklere rağmen de olsa, yine devlet üniversiteleri sayesinde mümkün olmaktadır.

Yüksek öğrenimin yükünün yalnızca devletin sırtına yüklenmesinin yanlışlığı ileri sürülmüş; özel kişi ve kurumların da bu konuda vakıflar ara-

(*) Prof. Dr. A.Ü. SBF ÇEEİ Bölüm Başkanı.

cılığıyla güçleri oranında katkıda bulunmalarının gereği savunulmuştur. Kuşkusuz, vakıf adına yakışan da bu olabilirdi. Bizim tarihimizdeki ve dünya pratiğindeki yerine bakıldığında görülür ki vakıf demek, bireyin zenginliğinin kamuya ve topluma aktarılmasının aracı olan kurum demektir. Ne var ki son yıllardaki uygulamalar çerçevesinde vakıf uygulamalarının ifade ettiği anlama bakacak olursak, kamusal kaynakların ve toplumun geniş bir kesiminin (öğrencilerin ve ailelerinin) birikiminin, bazı varlıklı kişiler ve aileler tarafından özümsemesinden başka bir görünümle karşılaşmamız mümkün değildir. Özel vakıf üniversitelerinin bütçelerinin % 45'ine kadar varan bir bölümünün devlet tarafından karşılanması öngörülmüş bulunmaktadır. YÖK yasasının ek 18. maddesinde 26.6.2001 tarihinde sessiz sedasız yapılan bir değişiklikle, özel vakıf üniversitelerine "*Devlet yardımı yapılabilir*" hükmü, "*Devlet yardımı yapılır*" biçimine dönüştürülmek suretiyle daha da kesin bir zorunluluk haline getirilmiştir. Özel vakıf üniversitelerine sağlanan devlet yardımı, bundan da ibaret değildir. Bir kısım vakıf üniversitelerinin değerli kent arazilerini ve ormanları ucuza kapatmak suretiyle sağladıkları avantajlar bunların dışındadır.

2001 yılında özel vakıf üniversitelerine Maliye Bakanlığı eliyle yapılan devlet yardımı 12 trilyon liraya ulaşmıştır. Bu miktar, başta YÖK'ün ilk başkanının kurucusu olduğu üniversite olmak üzere, en güçlü dört özel üniversite arasında değişen paylarda bölüştürülmüştür. Her türlü devlet harcamasından kısıntıya gidilmesinin öngörüldüğü 2002 yılı bütçesinde, özel vakıf üniversitelerine yapılması öngörülen yardımın miktarı, 17 trilyona çıkarılmış bulunmaktadır.

Kamuda Pişer, Özele Düşer

İşin ilginç yanı, özel üniversitelerin, kamu üniversiteleriyle rekabet ederken de gene kamu üniversitelerinin kadrolarından yararlanmak durumunda olmalarıdır. Gelirinin asıl veya istikrarlı bölümünü kamu üniversitelerinden aldığı maaşla sağlayan birtakım üniversite hocalarına bir kaç saat konferans verdirerek veya yalnızca onların adını satın alarak, kamu üniversiteleriyle rekabete kalkışan özel üniversitelerin durumu, acı olduğu kadar komiktir.

Bu arada, kamu üniversitelerinin kapılarının, kamudan emekli olmuş olanların katkısından yoksun kalmasına yol açan ve onları özel okullarda hizmet sunmaya zorlayan bir düzenlemeye de tanık olmaktayız. Böylece, özel vakıf üniversitelerinin kamu üniversiteleriyle rekabetinde, kamunun olanaklarıyla yetişmiş emeklilerin birikiminden de yararlanılmaktadır.

27.1.2000 tarihli ve 4505 sayılı yasa, temsil niteliği taşıyan görevlerden emekli olan bazı kamu görevlilerine (rektörler bunlara dahildir) emekli aylıklarına ek olarak temsil tazminatı ödenmesini öngörmektedir. Yasanın 3. maddesine göre, bu durumda olan kişilerin kamu kesiminde görev almaları halinde, bu görevlerinden dolayı "*aylık veya ücret alıp almadıklarına bakılmaksızın*" temsil tazminatlarının kesilmesi hükme bağlanmıştır.

Bu düzenleme, 14 Mart 2002 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Bakanlar Kurulu ek kararının 3. maddesi ile, görev tazminatı alan emekli kamu görevlilerini de kapsayacak biçimde genişletilmiştir. Görev tazminatı, temsil tazminatı alanlara göre daha geniş bir kamu emeklisi kategorisini (emekli öğretim elemanları bunlara dahildir) ilgilendirmektedir. Her iki tazminat da emekliler açısından kayda değer bir gelir unsuru oluşturmaktadır.

Bu duruma göre, emekli kamu görevlisi olup da ders verebilecek birikime ve niteliklere sahip olanlar, kamu üniversitelerinde ders vermek istedikleri takdirde, bu hizmetlerinin karşılığı olarak herhangi bir para almasalar bile, durumlarına göre, almakta oldukları temsil tazminatları veya görev tazminatları kesilmek suretiyle cezalandırılmaktadırlar. Aynı kişiler, özel vakıf üniversitelerinde ders vermek isterlerse böyle bir engelle karşılaşmaları söz konusu değildir.

Yeni Bir Adım Daha

Ancak, bütün bunlar, günümüzde özel üniversitelerin önemli bir bölümünün eksik kontenjanla faaliyet gösterme durumuna düşmelerini önleyememiş; özel üniversitelere "*müşteri*" yaratmak amacına da hizmet edecek olan ve kamu üniversitelerinin yapısını ve niteliğini değiştirme yönünde yeni bir adımın daha atılması gündeme gelmiştir.

Meclis komisyonlarına ulaşmış bulunan YÖK yasasında değişiklik öngören tasarı, devlet üniversitelerinin paralı olması, daha açık bir ifadeyle kamu üniversitelerinin piyasaya endekslenmesi, dolayısıyla, özelleştirilmesi yönünde yeni bir adım daha atılmasını sağlayacaktır. Tasarıya göre, öğrencilerden Anayasayla güvence altına alınmış bulunan öğrenim haklarının karşılığı olarak "*katkı payı*" adı altında alınan bedelin "*öğrenci başına cari hizmet ödeneği miktarının yarısı*" kadar olması mümkün kılınmıştır. TÜMÖD bünyesinde yapılan tespitlere göre, değişikliğin gerçekleşmesi durumunda, öğrencilerin katkı payının oranı, milyarları bulacaktır.¹

¹ Bkz. Işık Kansu, *Cumhuriyet*, 14 Ocak, 4 Şubat, 2002.

Tasarıyla getirilen değişikliği savunanlar, bu konuya ilişkin olarak benzer bir düzenlemenin, YÖK yasınının 46. maddesinde esasen mevcut olduğunu ileri sürmektedirler. Gerçekten de söz konusu madde hükmünde "*cari hizmet maliyetlerinin*" yarısından az olmamak üzere devletçe karşılanması öngörülmüştür. Dolayısıyla, öğrenci başına düşen cari hizmet ödeneğinin cari hizmet maliyetinin yarısına kadar yükseltilebileceğine mevcut yasa hükmünde de olanak tanınmış gibidir.

Top Üniversite Yönetimlerine

Ancak, arada çok önemli bir fark bulunmaktadır. Mevcut yasa hükmüne göre, öğrenci başına düşen cari hizmet ödeneğinin belirlenmesinde son söz, Bakanlar Kuruluna bırakılmıştır. Bakanlar Kurulu, bu yetkisini, demokratik kamuoyunun tepkisini karşısına almamak için, kimilerine göre ise "*popülist*" davrandığı için hiçbir zaman sonuna kadar kullanamamıştır. Şimdi top üniversite yönetimlerine atılmakta; değişiklik tasarısına göre, bu sorumluluk, üniversite ve yüksek teknoloji enstitülerinin yönetim kurullarının sırtına yüklenmiş bulunmaktadır. Bunun anlamı, "*ipi çekmeye*" benzeyen sevimsiz bir görevin çaresizlik içinde bırakılmış olan üniversite yönetimlerine tanınması olarak yorumlanabilir.

Son yıllarda mali olanaksızlıklar içinde bırakılan, elektrik, su faturalarını ödemekte bile acz içine düşürülmüş bulunan kamu üniversitelerinin yönetimlerine bir çıkış yolu tanınmaktadır: Öğrencilerinin cari hizmet ödeneklerini artırmak! Yani, özel vakıf üniversiteleri devlet olanaklarıyla yaşatılırken, devlet üniversitelerinin kaderi öğrenci parasına bağlanmaktadır.

Sonuç Ne Olabilir?

Bu durumda, üniversite yönetimleri ile öğrencilerin ve velilerin karşı karşıya getirilmiş olmasından doğacak sakıncalar şimdiden kendisini göstermeye başlamıştır. Böylece, kamu üniversitelerinin huzuru, bir de bu nedenle tehdit altına sokulmuş bulunmaktadır.

Böyle bir düzenlemenin, geniş halk kesimlerinin çocuklarını öğrenim hakkından yoksun bırakması, önemli bir yönünü oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu düzenlemenin Anayasaya aykırılığı tartışma götürmez. Anayasa "*Kimse eğitim ve öğretim haklarından yoksun bırakılamaz*" hükmünü öngörmüştür. Kaldı ki yalnızca belli bazı ailelerin çocuklarına öğrenim hakkı tanıyan böyle bir düzenleme, Anayasanın öngördüğü sosyal devlet ilkesiyle ve "*hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz*" hükmüyle

de çelişir. Ayrıca, unutulmaması gerekir ki YÖK yasaının 7. maddesine göre "*Yükseköğretim kurumlarında ve bu kurumlara girişte imkân ve fırsat eşitliği sağlayacak önlemleri almak*" Yükseköğretim Kurulunun görevidir.

Bu arada, ödeme gücüğü içine düşen öğrencilere kredi ve burs sağlanması, yani devletin bir eliyle aldığı diğer eliyle vermesi suretiyle soruna çözüm getirileceği iddiasının, inandırıcı olması mümkün değildir. 2001-2002 ders yılında harç ve öğrenim kredisi için başvuran 352 bin öğrenciden, 216 bininin talebi karşılanamamıştır. Katkı payının miktarının yükseltilmesi halinde bu konudaki talepler daha da artacak ve sorun daha da büyümüş olacaktır.

Devletin, tüm temel sosyal ve kültürel haklar gibi öğrenim hakkını da parasız karşılaması yerine, soruna burs ve kredi ile çözüm bulmaya kalkışmanın, tıpkı bugüne dek *Fak-Fuk-Fon* ve *yeşil kart* uygulamalarında da görüldüğü üzere, keyfiliğe ve sadaka anlayışının diriltilmesine zemin hazırlayan sakıncaları beraberinde getireceği de gözönünde bulundurulmalıdır. Nitekim, bugüne kadarki burs ve kredi uygulamalarında, gerçek gereksinim içinde bulunan öğrenciler yerine nüfuzlu ailelerin çocuklarının yararlandırılmış olduklarına dair gözlemler, azımsanmayacak ölçüdedir. Öte yandan, öğrenim hakkının önüne aşılmaz bir duvar gibi dikilen mali engellerin, öğrencileri birtakım paralı sözde tarikatların kucağına itmesi veya ciddi bunalmalara sürüklemesi olasılığının büyümesi, başlı başına bir sorun olarak karşımızdadır.

Değişiklik tasarısı, kredilerin mezun olan öğrencilerden tahsili sorumluluğunu da üniversitelere yüklemektedir. Krediler, mezun olan öğrenciden faiziyle alınacaktır. İşsizliğin böylesine ağır bir sorun haline almış olduğu ülkemizde, mezunların ne kadarı iş bulacaktır; ne kadarı kredi borcunu karşılamasına yetecek bir gelire kavuşacaktır? Bu durumda, üniversite yönetimlerinin yığılan icra takiplerinin altında ne hallere düşeceğini tahmin etmek zor olmasa gerek.

Sonuçta, tasarının yasalaşması halinde kamu üniversitelerinin kaynak sıkıntılarında bir hafifleme olması, tam bir hayal gibi görünmektedir. Kamu üniversitelerinde öğrenci katkılarının artırılmasının, kendisini en çok hissettiren muhtemel sonucu, mali gücü olanlardan buralara yönelen talebin özel vakıf üniversitelerine veya yurt dışına kanalize edilmesi olabilir. Ödeme gücü olmayan geniş bir kesimin yüksek öğrenimden tümüyle dışlanması ise, madalyonun bir diğer ve önemli bir yüzünü oluşturmaktadır.

Kaynak mı, Kanal mı?

Bu noktada, yüksek öğrenimin finansmanının nasıl karşılanacağı sorunu çözümsüzleşmiş gibi görülebilir. Oysa, sosyal devlet anlayışı içinde bu sorunun yanıtı bellidir: Ödeme gücü olanlardan almak!

Sosyal adaletsizlik görülmemiş boyutlarda derinleşmiştir. Basın, her gün milletin parasını "**hortumlayanlara**" veya binbir gece masallarını anımsatan düğünlerde yerlere savrulan dolarlara dair haberlerle dolup taşmakta, ama bunların toplum yararına kanalize edilmesi bir türlü mümkün olamamaktadır. İktidardakiler ise yoksul öğrenciden alıp, zengin özel vakıf patronuna vermenin telaşı içindedirler.

Bize bu tür çözümleri dayatan uluslararası güç merkezlerinin adamlarına da hatırlatmamız gereken birkaç sözümüz olmalıdır: BM verilerine göre, Dünya gelirinun yaklaşık yarısına sahip olan 400 kişinin yalnızca % 4 oranında vergilendirilmesi mümkün olsa, yeryüzündeki tüm yoksulluk sorunu kökünden çözülebilecektir; önemli bir bölümü dünyayı daha iyi sömürmek için harcanan askeri masrafların yalnızca dörtte biri, insanoğlunun tüm eğitim ve sağlık sorunlarına çözüm sağlayabilecek boyuttadır. Madem ki küresel düşünmemiz isteniyor; asıl bu konularda küresel düşünmek hakkımızdır.

Aslında kaynak vardır. Eksik olan, bu kaynakları gerektiği yere ulaştıracak kanallardır.

Başka Ülkeler

Eğer sözkonusu tasarı kanunlaşacak olursa, öğrenci parasıyla yüksek öğrenimi finanse etme konusunda, % 50 oranını yakalamış olacağımız için belli başlı ülkelerin hemen hepsini geride bırakmış olacağız. UNESCO'nun verilerine göre, öğrencilerin yüksek öğrenimin finansmanına katkısı, Almanya, Norveç ve Finlandiya'da sıfırdır.² Fransa'da sifıra yakındır. Der Spiegel'den aktarılan daha yakın tarihli rakamlar da bu gözlemi önemli ölçüde doğrulamaktadır. Buna göre, bazı Avrupa ülkelerinde öğrencilerden alınan yıllık harçlar aşağıdaki gibidir:³

² Bkz. Mahmut Adem, **Eğitim Planlaması**, 1997.

³ Ali Murat İrat, "YÖK'süz, Harçsız Bir Eğitim Sistemi; Almanya", **Üniversite ve Toplum** (www.universite-toplum.org), Haziran 2002, Cilt 2, Sayı 2.

Ülke	Harç (\$)
Avusturya	: 0
Almanya	: 0
İskandinavya	: 0
Fransa	: 165-325
İtalya	: 170-520
İngiltere	: 1100-4200

Yeni-liberal moda ya kendisini kaptıran Blair, yüksek öğrenimi kısmen (% 13,7) paralılaştırdığı için İngiltere’de tüm sosyal konularda olduğu üzere ciddi sorunlar patlak vermiştir. İsrail’de, bir ara yüksek öğrenim paralı yapılmış; okullaşma oranında büyük bir düşme görülünce bundan vazgeçilmiştir.

YÖK başkanı Gürüz’ün imzasını taşıyan kitapta yer alan verilere göre, özel sektörün kalesi olan ABD’de bile, yüksek öğrenimin finansmanına öğrencilerin katkısı % 15 oranındadır.

Eğitimin Piyasaya Endekslenmesi

Genel olarak özelleştirme konusunda olduğu gibi, yüksek öğrenimin özelleştirilmesi konusunda öne çıkarılan "örnek ülke" ABD olmaktadır. Oysa, gene YÖK başkanının imzasını taşıyan kitaptan öğreniyoruz ki, ABD örneğinde bile öğrencilerin ancak % 18’i özel yüksek öğrenim kurumlarında okumaktadır. Bu oran, pek çok Avrupa ülkesinde sifıra yakındır. İrat’ın belirlmesine göre, Almanya genelinde özel okulların ağırlığı % 5 oranındadır.⁴

ABD’de olanın Türkiye’de de olması gerektiğini başlıca gerekçe olarak ileri sürenleri anlamak zordur. ABD ile Türkiye aynı koşullara sahip midir ki aynı çözümler burada da geçerli olsun! ABD’de olanın aynısının bizde de olmasını istiyorsak, her şeyin baştan alınması gerekir. Böyle olunca, bizim de yeni keşfedilmiş zengin bir kıta ele geçirmemiz; orada yaşayanların hepsini öldürmemiz; bir başka kıtada yaşayanları köleleştirerek bir bölümünü oraya taşımamız... vs gerekir.

Kaldı ki, nerede olursa olsun zekâya ve kabiliyete ve de ülke ve insan yararına göre değil, parasal güce göre yapılan tercihlere dayalı bir eğitim sisteminden kalite beklenemeyeceği bilinmelidir.

Her şeyi pazarın "görünmeyen eli"nin insafına bırakmak iddiasıyla kendisini kabul ettiren yeniliberal anlayışın, gerçekte sermayenin görünen eli-

⁴ Aynı yer.

nin emrinde işleyen bir ekonomik ve sosyal yapılanmayı zorunlu kıldığı her yerde ve her alanda kısa zamanda görülmüştür. Oysa, sermayenin öncelikleri ile bilimin ve üniversitenin bağlı olması gereken ilke ve hedefler arasında onulmaz bir çelişki vardır.

Bu çelişki, Bertrand Russel'in 1926'da kaleme aldığı bir çalışmasında şöyle ortaya konulmuştur:

*"Eğer arı bilim, üniversitelerin amaçlarından biri olarak yaşamayı sürdürecektse, yalnızca boş zamanı olan az sayıdaki kibar insanın incelmış zevkleri ile değil tüm toplumun yaşamı ile bağlantılı hale getirilmelidir... İngiltere'de ve Amerika'da bu tür bilginin azalmasında etken olan asıl güç, bilgisiz milyonerlerden bağışlar koparma isteği olmuştur. Buna karşı çare, sanayicilerimizin değerini anlayamadıkları konularda devlet parasını harcamaya hazır, eğitilmiş bir demokrasi yaratmaktır... Bilginlerimiz kendilerini zenginlere sığıntı olma eğiliminden kurtarabildikleri ölçüde sorunun çözümü kolaylaşacaktır... Tabii, bilimle bilgin kişiyi birbirine karıştırmak da mümkündür. Tümüyle hayali bir örnek vermek gerekirse, bilgin bir kişi organik kimya yerine bira yapımını öğreterek kendi durumunu iyileştirebilir; bu kişi kazançlı çıkar, ama zararlı çıkan bilim olur. Eğer bilginde gerçek bir bilim sevgisi olsaydı, siyasal yönden, bu biracılık kürsüsünün kurulması için bağışta bulunan bira fabrikatörünün yanında yer almazdı. Bu bilgin demokrasiden yana olsaydı, demokrasi onun biliminin değerini daha iyi anlardı. Bütün bunlardan dolayı, bilim kuruluşlarının zenginlerin bağışlarına değil, devlet parasına bağlı olduğunu görmek isterdim."*⁵

Bilimin piyasaya endekslenmesinin sonucunda ABD üniversitelerinin zamanla nasıl bir sonuca sürüklenmiş olduklarına dair gözlemleri, bu ülkenin yetiştirdiği ünlü ve ender bilim adamlarından birisi olan Michael Parenti'den dinleyelim:

"ABD üniversitelerinde, Üçüncü Dünya'da güvenceli yatırım yapmalarına yardımcı olmak için özel şirketlere "risk analizleri" yapan kişiler vardır. Bazı kişiler ise, pazarlama tekniklerine tüketici tepkileri, işçi hareketleri ve sendika yıkıcılığı konularında çalışır. Başka bazıları da, yurtiçindeki ve yurtdışındaki isyancı halkları denetim altında tutma, yeni silah gönderme sistemleri, izleme ve kontrgerilla için yeni yöntemler geliştirir (Napalm, Harvard üniversitesinde icat edilmiştir.) İster Latin Amerika köylülerini, is-

⁵ B. Russel, **Eğitim Üzerine**, (çev: N. Bezel), Say, İstanbul, 1984, s. 231-232; M. Özüğurlu, "Üniversite-Sanayi İşbirliği Programının Eleştirisi", **Kitle İletişim Dergisi**, A.Ü. İletişim Fakültesi, 1999, sayı:2.

terse kent içi sakinlerini ya da fabrika işçilerini inceliyor olsunlar, bu bilim adamları dolgun ücret karşılığında, dünyanın ona sahip olanlar için nasıl güvenli bir yer olarak muhafaza edileceği konusunda parlak ve genellikle acımasız fikirler sunarlar (...) Çevresindeki daha geniş toplumun bir yansıması olarak, üniversitelerin ve fakültelerin çoğu entelektüel bir pınar olmaktan çok ideolojik bir fabrika, emperyalizm eleştirilerinin son derece kut olduğu ve öğrencilerin geleceklerini toplumsal bir düzen olarak kapitalizme ipotek ettikleri yerlerdir." ⁶

Eğitimin özelleştirilmesi yoluyla piyasaya endekslenmesinden yana olanlar, kimi yerde de bu yolla, küreselleşmeye katılımın, dolayısıyla, bilimde evrenselliğin hız kazanacağını savunmaktadırlar. Böylesi, küreselleşme denilenin, uluslararası eşitlik ve dayanışma anlamında bir evrenselleşme demek olmadığı; buna karşılık, yeniliberal ideolojinin tutsaklığında yeni bir tür imparatorluğun tahakkümünün kurulmasından ibaret olduğu gerçeğini gizlemek çabasındadırlar.⁷

Aydın mı, Yu-pi mi?

Sermayenin öncelikleri ile bilimin öncelikleri arasındaki çelişki, bilimi pazara bağımlı kılmaktan, -daha açık bir deyişle- sermayenin emrine sokmaktan ibaret olan Amerikan eğitim sisteminin yarattığı "aydın" tipinde bütün çıplaklığıyla gözlemlenebilir. Bugün çağımızın bir "ortalamlar çağı" haline gelmiş olmasının nedenleri, dünyanın kaderinin en başta gelen belirleyicisi olan bu süper gücün geliştirdiği ve yaygınlaştırdığı eğitim anlayışından ve sisteminden bağımsız olarak düşünülebilir mi?

Bugün ABD'nin Kyoto anlaşmasından imzasını çekmesi kararının altında imzası bulunanlar, çok anlı şanlı üniversitelerin, çok yaldızlı diplomalarına sahiptirler. Ama ne var ki kafaları piyasaya endeksli olduğu için birkaç çok uluslu şirketin yıllık kârını, tüm gezegenin cehenneme çevrilmesi ve insanlığın sonunun gelmesi tehlikesinden daha önemli bulmuşlardır. Bu örnekleri artırmak mümkündür: Eğer Afrika'da siyahların kökünü kazıyacağı belli olmuş bulunan *aids* ile ilgili araştırmalar için harcanandan çok daha fazlası, *viagra* araştırmaları için harcanıyorsa, bunu belirleyen de kârlılık hesabıdır.

⁶ Michael Parenti, *İmparatorluğa Karşı* (çev. Özcan Buze), Kaynak Y., İstanbul, 1996, s.172-174.

⁷ Bkz: A. Işıklı, *Dünya Bankasının Laik İmparatorluğunda Kumarhane Kapitalizmi*, Otopsi Yayınları, İstanbul, 2002.

Böyle bir eğitim sistemi akıl almaz tahrip gücüne sahip silahlar icat eden beyinler yetiştirebilir, hatta bu beyinler Ay'a seyahati de gerçekleştirmiş olabilirler. Ama bugün dünyamızda temel gıda maddelerinin yüzde 110'u üretiliyor olmasına rağmen, her yıl 50 milyona yakın insan açlıktan ölüyorsa, yalnızca 3 kişinin zenginliği 48 ülkenin gelirinden daha fazlaysa veya 358 insanın zenginliği dünya nüfusunun yarısına yakının gelirine eşitse, daha da korkuncu, bozulan toplum ve çevre koşullarında insanın ve topyekun gezegenin sonunun gelmesi tehlikesi kapıyı çalmaktaysa,⁸ bunun da bir sorumlusu olması gerekir. Bunun sorumluluğu, herhalde, dağ başında emeğiyle geçinerek yaşayan çobana veya büyük kentlerin sokaklarında gece yarılarında kâğıt mendil satarak ailesini geçindirmeye çalışan çocuklara ait değildir. Bunun sorumluluğu, küresel iktidarı ellerini geçirmiş olanlarındır. Küresel iktidarı elinde tutanlar veya onlar adına karar verme ve yönetme konumunda bulunanlar, çoklarının hayranlık duyduğu bu eğitim sisteminin ürünü olan sözde aydınlardır. Aslında onlara aydın diyen de yoktur. Onlar için genellikle kullanılan çok uygun bir isim de bulunmuştur. Onlara *yu-pi*(*young professional*) denilir.

Yu-pi, kişisel çıkarını kollamasını çok iyi bilir. Esasen, yaşamında başka değere pek yer yoktur. Sevgi, özveri... onun için modası geçmiş kavramlardır. Eşleriyle ilişkilerinde bile bu bakış açısı egemendir. Bu tiplerin en parlak örneğini oluşturan Bill Gates'in karısıyla imzaladığı nikâh mukavelesinde mal varlığını güvenceye almak için bulduğu ve dayattığı son derece kurnazca kaleme alınmış düzenlemeler, gündelik basın için ilginç bir haber konusu oluşturmuştur.

Yu-pi'nin, adalet, erdem, hak gibi değerlerle de ilgisi yoktur. Amerikan eğitim sistemi içinde bu genel kurala ters düşen insan tipleri, her şeye rağmen ve elbette ki çıkabilir. Hâkim anlayış açısından bunlar "*defo*"lu ürünlerdir. Martin Luther King, Kennedy kardeşler veya Abraham Lincoln, bunların çok bilinen örnekleridir. Ama, onlar da başka biçimlerde etkisiz kılınmışlardır.

Cankurtaran Simidi mi?

Acı ama gerçek şu ki, özel üniversiteler, öğretim elemanlarının önemli bir bölümü tarafından, maaşlarındaki düşüşü telafî etmekte yararlandıkları bir cankurtaran simidi gibi değerlendirilmektedir. Çünkü, bir yanda kamu üniversiteleri erozyona mahkûm edilirken, diğer yanda özel üniversiteler,

⁸ Bkz: A. Işıklı, "*Yeni Dünya Düzeninde Emek Sermaye Çelişkisi*", Mülkiye, cilt:XXIV, sayı:224 Eylül-Ekim 2000, s.27-50.

bazı meslektaşlarımızın gönlünde yatan bir kurtarılmış bölge veya bir sığınak haline getirilmekte veya öyle gösterilmektedirler.

Oysa, özel üniversitelerin, bu anlamda bir sığınak veya cankurtaran simidi sayılabilecek sağlamlıkta olmadıklarını görememek için çok çaresiz durumda olmak gerekir. Bizimki gibi bir ülkede, üniversitelerin, öğrencilerin parasıyla beslenmek suretiyle kârlı bir ticarethane niteliğiyle uzun süre ayakta kalabilmelerinin büyük güçlükleri vardır. Sonunda, devletin tümüyle sırtlanmak zorunda kaldığı 70'li yılların teknik okullarının başına gelenlerin bir benzerini yaşamamız tehlikesi ufuktadır. Vakıf üniversitelerinin önemli bölümünde taahhüt edilmiş bulunan malvarlığının hâlâ devredilmemiş olması, bu kuruluşların olası bir çöküşle karşılaşmaları halinde ortaya çıkacak durumun ciddiyetini büsbütün artırmaktadır.

Derinleşen ekonomik krizin sonucu olarak, daha şimdiden, bir kısım paralı orta öğretim kurumlarının yüzde 80'lere yaklaşan eksik kapasiteyle faaliyetlerini sürdürmeleri durumu ortaya çıkmış bulunuyor. Yüksek öğrenim düzeyinde de aynı durum söz konusudur. Okul taksitlerini ödemekte acze düşen velilerin, bu kesimde de, çocuklarını parasız veya daha az paralı devlet okullarına kaydırma konusunda giderek belirginleşen bir telaş içine düşükleri görülmektedir. Besbelli ki, öğrencinin öğrenim hakkını bir kazanç alanı haline dönüştürmenin bedelinin ödenmesi çok gecikmeyecektir. Ama ne var ki, bu bedelin yükünün de asıl sorumlularının değil, gene en alttakilerin sırtında hissedilmesi tehlikesi vardır.

Kamusallığın Erdemi

Öğrenciyi müşteri olarak gören bir eğitim düzeninin, üzerinden atamacağı derin zaafı ve çelişkileri vardır. Sosyal devlet ilkelerini tümüyle bir kenara iterek, gençlere, mali güçleri ölçüsünde yüksek öğrenim olanağı sunmak ve yeterli mali güçten yoksun olanlara üniversitenin kapısını kapamak, 12 Eylül sonrası dönemin hâkim bakış açısına çok uygun düşmektedir. Bu dönemin üniversite ve yüksek öğrenim anlayışının temel unsurlarının belirlenmesinde baş rolü oynamış olan Prof. Doğramacı, 19 Şubat 1992 tarihinde televizyonda katıldığı bir açık oturumda "*parası olanla olmayanı bir tutarak sosyal adalet olmaz*" demişti.⁹ Bu anlayış, yüksek öğrenimi varlıkların ayrıcalığında bir alan haline getirmekten rahatsızlık duymayan yeniliberal felsefenin özülle tam anlamıyla örtüşmektedir.

⁹ A. Işıklı, "YÖK", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, sayı: 141, Mart 1992.

Oysa, bu ülkenin yakın tarihine damgasına vurmuş olan Atatürkçü eğitim politikası, eğitimi bir ticaret alanı olarak değil, bir hak olarak görmüş ve bu hakkın gerçekleştirilmesi sorumluluğunun devlete ait olduğunu ilkeleştirmişti. Bu anlayış sayesinde ki, dağ başında çobanlık yapan bir çocuğun cumhurbaşkanlığı makamına yükselmesini mümkün kılan eşitlikçi ve yaygın bir eğitim politikası hayata geçirilebilmiştir. Bu süreç, Köy Enstitülerinin kurulmasıyla taçlanmış, büyük kentlerdeki tinerciler arasına katılmaya namzet yoksul köy çocukları arasından dünya çapında yazarların, sanatçıların, bilim adamlarının çıkması sağlanmıştır. Devletin sorumluluk alanının bu anlamda genişlemesi, yeniliberal akıl hocalarının iddia ettiklerinin aksine, demokrasi için bir tehdit oluşturmamış; tam tersine, demokrasinin gerçek içeriğine kavuşması yönünde önemli bir adım oluşturmuştur.

Eşitlikçi ve yaygın eğitimin, demokrasi açısından önemi ve gerekliliği nasıl inkâr edilebilir!

Kuşkusuz, mevcut koşullarda, devlet üniversitelerinin de çok sağlam durumda olmadıklarını ileri sürenler olacaktır. Ancak, üniversite gerçeklerini yakından izlemek fırsatına sahip olanlar çok iyi bilmektedirler ki, mevcut devlet üniversitelerinin, genel olarak ele alındıklarında, 12 Eylül sonrası uygulamaların neden olduğu tüm çarpıklıklara ve içinde buldukları yokluklara karşın, gerek akademik düzey ve gerekse özgürlükler açısından, tümüyle piyasaya endekslenmiş bulunan özel üniversitelerin asla yakalamaları mümkün olmayan bir düzeyde buldukları kesinlikle söylenebilir.

Genellikle, özel vakıf üniversiteleri lehine yoğun bir reklâm kampanyası sürdürülmekte. Buna karşılık, yurdun dört bir yanına dağılmış olan kamu üniversiteleri acımasız eleştirilere hedef olmakta. Oysa bunlar, ormanları tahrip ederek değil, ülkenin bozkırlarını ormana dönüştürerek faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Her şeye rağmen, kamu üniversitelerinin olanaksızlıklar içindeki sessiz ve derinden gelişiminin gizlenemeyecek boyutlara varmasının, fazla gecikmeyeceğini umut etmek yanlış görünmüyor. Yeter ki devlet üniversiteleri, devlet eliyle boğulmasın, kuşa çevrilmesin...